

Muistio: Mitä kuulimme?

Koonti Avoimen hallinnon V kansallisen toimintaohjelman laadintaprosessin aikana käydyistä keskusteluista

Avoim Hallinto

9.5.2023
www.avoinhallinto.fi

Mitä kuulimme?

Tämä muistio on koottu avoimen hallinnon V toimintaohjelman laadintaprosessin eri tilaisuuksien aineistosta. Tilaisuuksista ja keskusteluista on saatavilla myös tilaisuuskohtaiset muistiinpanot tai aineistot. Lista tilaisuuksista ja keskusteluista on tämän muistion lopussa.

Kerroitte meille, että avoimuus ja sen edistäminen ovat tärkeää. Näkökulmia, joita nostitte esille, olivat muun muassa, että

- avoimuus luo yhteiskuntarauhaa, koska hallinnon avoimuus ja läpinäkyvyys mahdollistavat sen näkemisen, että perusasiat yhteiskunnan toiminnassa ovat kunnossa. Tämä vahvistaa uskoa tulevaan.
- tarvitsemme tapoja edelleen vahvistaa yhteiskuntamme kriisinkestävyttä.
- on huolta siitä, onko ihmisten kiinnostus osallistua vähenemässä ja kokevatko ihmiset, että vaikuttamisen mahdollisuus on liian pieni.
- suomalaisen hyvinvointivaltion ja terveydenhuollon kantokyvystä ja tulevaisuudesta on huolta.
- monia nuoria huolestuttaa, ahdistaa ja pelottaa maailmantilanne.
- Suomessa on eriarvoisuutta ja sen voi nähdä olevan kasvussa.
- luottamus ja vuorovaikutus toteutuvat yhteiskunnassa eri tavalla eri ihmisryhmien kohdalla.
- on tärkeää rakentaa uusi ohjelma aiempien toimintaohjelmien saavutuksien pohjalta.
- avoimuuden edistämisen tueksi tarvitaan riittävät resurssit, osaamista ja helppokäyttöisiä työkaluja.
kysytään ihmisiltä myös sitä, miten asioita pitäisi ratkaista. Tämä vahvistaa luottamusta toimijoiden välillä.
- on tähdellistä, että turvallisuustilanne otetaan huomioon, eikä toteuteta avoimuutta liian sinisilmäisesti.
- erilaiset toimijat saavat tarvittavaa tukea avoimuuden edistämiseen.
- avoimuus vahvistaa ihmisoikeuksien toteutumista ja samalla se vahvistaa käsitystä siitä, että moninaisuus on rikkaus yhteiskunnassamme.
- toimijoiden välinen avoimuus on keskeistä ja se edesauttaa esimerkiksi parantamaan palvelukokemusta julkisissa palveluissa.
- avoimuuden ja avoimen hallinnon työn mittaaminen, seuranta ja arviointi ovat oleellisia, jotta voidaan nähdä työn edistyminen ja vaikuttavuus.

Mitä tavoitteiksi ja toimenpiteiksi?

Tavoitteeksi esitetyt asiat on selkeyden vuoksi jaoteltu tässä luvussa avoimen hallinnon kahdeksan eri työalueen otsikoiden alle.

Ymmärrettävyys

Monissa puheenvuoroissa korostettiin ymmärrettävyyden tärkeyttä ja yhteyttä viestintään. Työtä ymmärrettävyyden edistämiseksi on tehty onnistuneesti, mutta kehitettävää on vielä paljon.

- kaikilla ihmisillä tulisi olla mahdollisuus ymmärtää ja saada hallinnosta se tarvittava tieto, jolla on vaikutusta omaan arkeen.
- hallinnon tekstien tulisi olla selkeitä ja kielen laadukasta. Esimerkiksi tehtyjen päätöksien perustelujen tulisi olla helposti ymmärrettäviä.

- selkokielistä tietoa ja palveluja tulisi olla saatavilla paremmin ja osaamista selkokielisen materiaalin tuottamiseen tulisi olla enemmän.
- Osalla ihmisistä tasa-arvon ja sosiaalisten oikeuksien toteutuminen voi olla kiinni siitä, että saa selkokielistä tietoa ja palveluja. Siksi resurssit selkokielen lisäämiseksi on kohdennettava viisaasti.
- julkisen hallinnon eri tasot, toimijoiden vastuut ja roolit, sekä miten nämä toimivat yhteen tulee kuvata selkeästi. Tätä tietoa pitää myös jakaa laajasti eri kanavissa ja verkostoissa. Julkisen hallinnon rakenteiden tulee olla selkeitä, niin että ne ovat ymmärrettäviä myös laajalle yleisölle.
- uudistusten tulee olla ymmärrettäviä ja laajojen uudistuskokonaisuuksien välisen dynamiikan olla läpinäkyvää. Ydinasiat uudistuksista on esitettävä helposti ymmärrettävällä tavalla.
- hallinnossa tulee jatkaa työtä saavutettavuuden edistämiseksi. Tämä on tärkeää, jotta voidaan varmistaa, että tärkeä tieto saavuttaa kaikki ajoissa ja sellaisella tavalla, joka on ymmärrettävää. (esimerkiksi näkövammaiselle viestittäessä ainoa keino ei voi olla kotiin lähetetty kirje).
- digitaalisten ratkaisujen ymmärrettävyys on tärkeää. Niiden toimintalogiikan tulee avautua myös eri tavoin asioita hahmottaville ihmisille.
- lainsäädännön muutoksien vaikutuksista ja soveltamisesta olisi aina hyvä järjestää webinaareja ja koulutuksia, jotta lain soveltaminen on helpompaa.
- Jotta hallinto olisi ymmärrettävää ja saavutettavaa myös nuorille, niin se edellyttää, että nuoret saavat tietoa omassa ympäristössään, kuten esimerkiksi kouluissa. Tällöin myös vaikuttaminen on helpompaa, kun tieto ja viestintä saavuttavat nuoret.

Osallisuus

Monissa keskusteluissa osallisuutta pidettiin yhtenä tärkeimmistä työalueista. Osallisuuden vahvistamiseen toivotaan konkreettisia keinoja. Kuulluksi tulemisen tunne ja tunne siitä, että tulevaisuuteen voi vaikuttaa, ovat tärkeitä. Osallisuuden ja luottamuksen välinen vahva kytkös nostettiin usein esiin.

- suomalainen paradoksi (eli se, että vaikka suomalaiset luottavat hallintoon, niin he eivät usko kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa vaikuttaa) tulisi ratkaista, eli pitäisi varmistaa, että mahdollisimman moni kokee, että voi vaikuttaa ja tietää, miten voi vaikuttaa.
- näennäiselle osallisuudelle kaivataan nollatoleranssia. Kaikilla saaduilla mielipiteillä tulee oikeasti olla merkitystä. Osallisuuden tulisi olla voimaannuttavaa toimintaa. Näin oma arvo osana yhteiskuntaa vahvistuu osallisuuden kokemuksen myötä.
- Yhdyspintojen eri hallinnon toimijoiden kuten hyvinvointialueiden, kuntien, valtionhallinnon ja eduskunnan välillä pitäisi olla toimivampi. Organisaatorajat ylittävien osallisuusohjelmien toteuttamista tulee tukea ja koota niistä hyviä käytäntöjä. Kansalaisraadit, digiraati ja erikseen asetettavat ryhmät ovat hyviä keinoja, joita voisi hyödyntää laajemmin.
- julkisessa hallinnossa tulisi panostaa siihen, että osallisuuden käytännöt ovat kaikilla organisaatioilla samankaltaiset. Tulevalla toimintaohjelmakaudella tulee panostaa uusien toimintatapojen luomiseen. Tietoa eri keinoista ja parhaista käytännöistä tulee jakaa toimijoiden kesken. Erilaisten kohtaamisten tulisi olla pysyvä osa toimintaa. Varhaisen osallistumisen mahdollisuus tulee olla yleinen käytäntö.
- monimutkaisista järjestelmistä ja toiminnan kasvottomuudesta tulee pyrkiä pois, jotta myös palvelukokemukset edistävät ihmisten tunnetta siitä, että on tullut kohdatuksi.
- eri hallinnon tahojen väliseen osallisuuden rakentamisen yhteistyöhön tulee kannustaa. Näin tehdään vähemmän päällekkäistä työtä ja toisaalta saadaan mahdollisimman paljon yhteistä hyötyä. Eri hallinnon tahojen välisiä yhteistyön keinoja ja kanavia tulee tehdä paremmin näkyväksi.
- organisaatorajat ylittävää keskustelukulttuuria tulee tukea. Näin voidaan lisätä eri tahojen välistä vuoropuhelua ja etsiä ratkaisuja enemmän yhdessä ja kokonaisvaltaisemmin.
- osallisuuden eri asteista olisi hyvä koota tietoa, eli milloin on tarpeen rakentaa syvempää ymmärrystä ja yhteistyötä pidempi kestoisen prosessin kautta, ja milloin riittää pinnallisempi konsultointi siitä, mitkä asiat ovat tärkeimpiä.

- järjestöjen kuuleminen lainsäädäntöhankkeissa on rikkaampaa, jos siihen sisältyy myös kasvokkain kuulemisia eikä vain virallisia lausuntoprosesseja. Osa tärkeästä tiedosta on hankala sovittaa valmiiseen lausuntolomakkeeseen. Kokemusasiantuntijoita on hyvä hyödyntää laajemmin.
- heikommassa asemassa olevien mahdollisuus vaikuttaa on usein niitä edustavien järjestöjen varassa. Siksi järjestöjen kuuleminen on tärkeä keino rakentaa osallisuutta heikommassa asemassa oleville.
- on hyvä rakentaa keskustelua ja tuoda esiin mahdollisia keinoja, joilla yksi ihminen voi edustaa laajasti hyvin erilaisia ihmisiä.
- dialogisuuteen ja aitoon vuoropuheluun toimijoiden välillä tulee panostaa myös jatkossa. Keskustelua ilmiöistä ja tulevaisuudesta tulee järjestää laajemmin. Dialogeja ja kasvokkain tapauksia tulee hyödyntää laajemmin, jotta syntyy perusteellisempi ymmärrys siitä mitä tavoitellaan.
- erityisesti ei-valtavirrassa olevien ryhmien osallisuutta tulee edistää käytännönläheisin keinoin, joka ei altista heitä maalittamiselle, vihapuheelle tai muille negatiivisille vaikutuksille. Kaikilla tulee olla mahdollisuus toimia tasavertaisina yhteiskunnassa.
- erilaisten vaikuttamiskeinojen yhdistämiseen tarvitaan tukea. Parhaita käytäntöjä eri keinojen yhdistämisestä tulee saada laajemmin jakoon.
- Järjestöjen kuuleminen lainsäädäntöhankkeissa on teknistynyt. Tämä kapeuttaa vastaajajoukkoa ja vähentää syvällisempää ja laadullisempaa kohtaamista valmistelutyössä.
- hallinnon ja järjestöjen välisessä vuorovaikutuksessa tulee suosia riittävän rajattuja ja konkreettisia agendoja, jotta pienemmätkin toimijat voivat osallistua. Esimerkiksi lausuntoja voi olla hankala antaa liian isoista kokonaisuuksista.
- vammaisneuvostoille, vanhusneuvostoille ja nuorisovaltuustoille tulee saada positiivista näkyvyyttä. Näin niiden toimintaan lähtisi enemmän ihmisiä mukaan.
- vammaisneuvostojen, vanhusneuvostojen ja nuorisovaltuustojen toiminnan edustajien tulee saada enemmän tukea ja koulutusta tehtäviinsä. Valtuustokokouksissa he ovat usein yksin edustamassa laajan joukon edessä.
- lasten ja nuorten osallisuutta tulee edistää. Tulee jakaa tietoa erilaisista työkaluista ja keinoista, joita voisi käyttää vielä laajemmin. Osallisuuden kokemus nuorena vahvistaa luottamusta yhteiskuntaan ja lisää todennäköisyyttä sille, että ihminen pyrkii osallistumaan jatkossakin. Tällä voisi kohdennetusti torjua myös periytyvää syrjäytymistä.
- Nuorten vaikuttamisen kannalta tärkeitä ovat ne aikuiset, jotka ovat tekemisissä nuorten kanssa. Aikuiset voivat kannustaa nuoria kertomaan mielipiteensä, jotta nuorten ääni saadaan kuuluviin.
- luottamushenkilöille tulee järjestää ns. iltakouluja, joissa korostetaan, miten päätöksentekoa ja hallintoa voidaan viedä lähemmäksi ihmisiä.
- poikkeusaikojen luomaa pienten lasten perheiden osallisuuden ”velkaa” tulisi kohdennetusti purkaa.
- osallistumisen vaikuttavuudesta pitää tehdä näkyvämpää, jotta se innoittaa ihmisiä olemaan aktiivisempia.
- organisaatioiden sisäiseen avoimuuteen tulee panostaa. Tulee myös kannustaa organisaatioita antamaan henkilöstölle aikaa osallistua kehittämiseen. Tätä kautta voi syntyä myös innovaatioita.
- joukkoliikenteen ja liikkeelle pääsyn kytköksestä osallisuuteen tulee välittää enemmän tietoa julkisen hallinnon sisällä.
- asiakasraatien hyödyntämiseen tarvitaan selkeät toimintaohjeet. Myös hyviä käytäntöjä asiakasraatien hyödyntämisestä olisi hyvä jakaa laajasti.
- digitaalisen syrjäytymisen ehkäisy on edelleen tärkeää.
- tulevilla toimintaohjelmakaudella on erityisesti tavoiteltava hiljaisia ääniä kuuluviin ja panostettava tavallisten ihmisten kohtaamisiin.
- neljännen sektorin, eli aktiivisten kansalaisten, osallisuutta tulee huomioida selkeämmin jatkossa. Esimerkiksi kansalaisvaikuttamisen verkkokurssi voi olla hyvä toteuttaa.
- kuulemisissa voisi kysyä, onko kuultava ymmärtänyt, mistä asiassa on kyse.

Avoim toiminta

Julkisen hallinnon rakenteet, vastuut ja roolit ovat epäselviä monelle. Etenkin hyvinvointialueiden ja kuntien rajapinta herätti paljon keskustelua.

- hallinnon toimintaan tarvitaan lisää läpinäkyvyyttä, esimerkiksi millä periaattein avustuksia on jaettu ja miten julkisen hallinnon eri tasot toimivat yhteen. Tiedonjakamista kaivataan myös siitä, mistä poliitikot voivat päättää ja mikä kuuluu virkamiehille ja viranhaltijoille. Näin vastuun tunnistaminen ulkopuolelta on myös helpompaa.
- hallinnon rakenteet ja toiminta tuntuvat edelleen epäselviltä ja etäisiltä monille ihmisille. Esimerkiksi lainsäädännön valmistelun tulee olla avointa ja läpinäkyvää vaiheesta toiseen, jotta osallisuus on mahdollista mahdollisimman varhaisesta vaiheesta lähtien.
- julkisen hallinnon viestit omasta toiminnastaan olisivat selkeämpiä, jos niitä viestittäisiin yhteismitallisella tavalla. On vaikea hahmottaa toimivatko kaikki samassa rytmissä vai onko yhteensovittamisessa haasteita. Tämä mahdollistaisi myös ”avoimuuden aukkojen” helpomman tunnistamisen.
- vuorovaikutus julkisen hallinnon sisällä sekä julkisen hallinnon ja muiden toimijoiden välillä ei aina ole toimivaa. Vuoropuhelun osapuolilla voi olla ihan eri käsitykset siitä, mistä puhutaan tai mitä vuoropuhelulla tavoitellaan.
- kehittämishankkeet voisivat olla läpinäkyvimpiä. Tärkeää olisi saada esimerkiksi tietoa niiden tuottamasta hyödyistä, mitä hankkeilla on tavoiteltu ja mitä niillä on saavutettu. Valtionhallinnon hankkeiden läpinäkyvyyttä ja avoimuutta voisi lisätä esimerkiksi hyödyntämällä hankeikkunaa laajemmin.
- julkisen hallinnon avoimuuteen kaivataan yhteismitallisuutta. Tämän vuoksi rakenteita, joilla avoimuutta edistetään voisi arvioida tarkemmin.
- kuntien taloudellinen tilanne nostaa esiin huolen siitä, onko kaikilla kunnilla mahdollisuus panostaa organisaation toiminnan avoimuuteen.
- erityisesti hyvinvointialueiden ja kuntien osallisuusvastaavien verkostoitumista tulee tukea, jotta vastinparit löytyvät helpommin eri työasioissa.
- läpinäkyvyys siitä, miten vaikeat ja monimutkaiset asiat etenevät hallinnon sisällä, on tärkeää, jotta syntyy ymmärrys siitä, miksi lopputulos on mitä on. Erityisesti päätösten perustelu vahvistaisi luottamusta julkisen hallinnon toimintaan.
- kuntatason korruption torjunnan pitää olla läpinäkyvämpää.
- tutkiavustuksia.fi ja tutkihankintoja.fi -sivustoja voisi kehittää siten, että koko julkisen hallinnon toiminta olisi läpinäkyvämpää.
- kehittämisen ja rahoittamisen tuloksellisuutta voisi arvioida läpinäkyvästi.
- julkisen hallinnon ja järjestöjen toiminnan yhtymäpintoja tulee selkiyttää. Jos julkinen hallinto referoi ihmisiä järjestöjen tuettavaksi, tulee siinä noudattaa hyvää hallintotapaa.
- virkavastuun ja avoimen hallinnon kytköksestä toisiinsa voisi järjestää dialogeja julkisen hallinnon sisällä. Näin syntyy yhteinen ymmärrys siitä, miksi työ on tärkeää ja mitkä keinot ovat käytettävissä.
- valtionhallintoon on hyvä saada aloitekanava, johon valtion työntekijät voivat tehdä aloitteita hallinnon, lainsäädännön, virkaehtosopimuksen jne. kehittämiseksi.
- kuntalaisten osallistumista kaavoitukseen ja kuntalaisfoorumeita voisi käyttää enemmän avoimenhallinnon pohjana. Kaavoitusprosessi on kokonaisvaltaista ja arkeen vaikuttavaa.
- rekrytointien avoimuudessa on edelleen puutteita, erityisesti kaikkien pidempi aikaisten tehtävien tulee olla avoimesti haettavissa.
- kaikki viranhaltijapäätökset, esityslistat, pöytäkirjat ja ostolaskut liitteineen tulee olla kuntien kotisivuilla nähtävissä.
- johdon uudistamiskyvyn ja toiminnan tulee kehittyä, jotta avoimuus on mahdollista.
- lapsivaikutusten arviointiosaamista tulee kehittää. Arviointien tuloksien tulee olla kattavasti saatavilla, jotta tuloksista voidaan keskustella laajemmin.
- avoimen hallinnon työn vaikuttavuutta voi lisätä sen huomioiminen hallitusohjelmatasolla. Poliittinen mandaatti, siihen perustuvat tavoitteet ja niiden seuranta sekä viestintä nostaisivat profiilia.

- tila- ja ilmanvaihtohaasteet julkisissa tiloissa tulee tehdä läpinäkyväksi, kuten myös onko sähkökulutuksen vähennyksellä aiheutettu sisäilmaongelmariskejä.

Hallinto mahdollistajana

Kansainvälinen kehityssuunta, jossa kansalaisyhteiskunnan toimintaa rajoitetaan, nostettiin esille keskusteluissa uhkana myös Suomessa. Pidettiin tärkeänä, että järjestöjen toimintamahdollisuudet varmistetaan jatkossakin.

- järjestöillä on selkeä rooli dis- ja misinformaation (tahaton tai tahallinen väärän tiedon levittäminen) torjumisessa, koska niillä on paljon käytännön tason tietoa asiakkaiden tarpeista. Näin ne tunnistavat väärää tietoa helpommin.
- riippumattoman tahon toteuttama vertailu siitä, miten kansalaisyhteiskunnan toimintaa tuetaan eri kunnissa (ilmaiset tilat ym.) lisäisi läpinäkyvyyttä kansalaisyhteiskunnan toimintaympäristöön.
- oikeusministeriön Vapaa!Frii! –hankkeen suosituksien toimeenpano on tärkeää ja toimenpiteille on tarvetta myös hyvinvointialuetasolla. Työssä voisi kiinnittää huomiota tiedonkeruuseen. Näin voidaan tunnistaa, onko tietynlaisia toimijoita jäämässä paitsioon, jos tehdään päätöksiä supistaa rahoitusta tai toimintaa.
- yhdistysvaikutusten arviointi, jossa arvioitaisiin esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan vaikutusta julkisen hallinnon toimintaan ja kansalaisten elämään, auttaisi tunnistamaan uudistusten vaikutuksia vapaaehtoistoimijoihin, järjestöihin ja ihmisten arjen sujuvuuteen. Tähän voisi sisältyä koko ekosysteemin kartoittaminen. Näin on helpompi arvioida esimerkiksi vapaaehtoistyön vähenemisen vaikutusta yhteiskuntaan kokonaisuutena. Vapaaehtoistoiminta on tärkeä yhteiskunnallinen voimavara. Vapaaehtoistoimijat tarvitsevat tukea ja näkyvyyttä omassa työssään. Rekisteröityjen yhdistysten toimintaa voisi selkeyttää ja niiden puheenjohtajille luoda tukiverkostoja.
- luottamushenkilöjen ymmärrys kansalaisyhteiskunnan toiminnan tuottamasta lisäarvosta vaihtelee. Tämän asian ympärille on hyvä luoda keskustelua ja koulutuksia kansallisesti.
- julkisella hallinnolla on tiloja alhaisella käyttöasteella, ja niiden avaaminen järjestöjen käyttöön voi tuottaa lisäarvoa.
- pienten järjestöjen ja yhdistysten toiminta helpottaisivat selkeät ohjeet eli miten noudattaa tiloihin liittyviä velvollisuuksia ja vaatimuksia. Myös tiedonvaihdon tiloista olisi hyvä olla joku forumi. Toiminnan rahoittajien olisi hyvä myös selkeästi ohjeistaa, mitä rahoituksesta ja toiminnasta tulisi olla esillä nettisivuilla.
- julkisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyötä kriisitilanteissa on hyvä harjoitella.
- kuntien ja hyvinvointialueiden välistä yhteistyötä voi tukea erityisesti kansalaisyhteiskuntayhteistyö, jotta toimijat tietävät kehen olla yhteydessä. Parhaassa tapauksessa molemmat voivat toimia yhdyspintana toiseen (jos ollaan yhteydessä hyvinvointialueen tasoon (HVA), mutta joku osio hakemuksessa on kunnan vastuulla, hyvinvointialue tekisi yhteistyötä kunnan kanssa, jotta asia saadaan sujuvasti ratkaistua).
- julkisen hallinnon, yksityisten toimijoiden ja kansalaisyhteiskunnan välisiä kasvokkain tapaamisia tulee järjestää jatkossakin.
- dialogia hyvinvoinnin eri toimijoiden välillä tulee edistää, jotta syntyy yhteisymmärrystä ja verkostoituminen vahvistuu.
- kokemusasiantuntijoiden laajempi hyödyntäminen vahvistaa erilaisten äänien saamista kuuluviin. Samalla kokemusasiantuntijat tukevat sitä, että hallinto saa oikeanlaista tietoa niihin prosesseihin, joihin sitä tarvitsee. Esimerkiksi nuoria voi olla vaikea tavoittaa perinteisin hallinnon keinoin.
- virkamiesten ymmärrys ja tietämys järjestöjen toiminnasta vaihtelee, joten koulutukset ja tiedon välittäminen on tärkeää.
- yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa tulee tukea ja siihen kannustaa, jotta erilaiset äänet tulevat paremmin kuulluksi.

- rahoittamisprosesseista nostettiin esille tarve yhteiselle avustusten hakemuspohjalle ja tarve periaatteille, siitä missä määrin palvelutyypistä toimintaa ja kansalaisvaikuttamista rahoitetaan suhteessa toisiinsa.
- järjestöillä ei usein ole ammattimaisia resursseja käytettävissä, ja hallinnon pitää huomioida tämä esimerkiksi rahoitusprosesseja suunniteltaessa.
- avustushakujen toteuttamisesta voisi järjestää dialogeja rahoittajien ja rahoitettavien tahojen välillä. Silloin hakuprosesseihin tulisi yhteismitallisuutta ja läpinäkyvyyttä siihen, miten prosessit toimivat.
- järjestöjen ja julkisen hallinnon välistä vuoropuhelua on tärkeä tukea ja edistää jatkossakin, jotta syntyy yhteistyötä ja tiedonvaihtoa toimijoiden välillä. Julkisen hallinnon perehdytysmateriaalissa olisi hyvä olla ajankohtaista tietoa kansalaisyhteiskunnasta.
- julkisen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välisissä keskusteluissa tulee puhua myös epäkohdista ja siitä, millaisia kokemukset yhteistyöstä ovat olleet. Roolien vaihtaminen TET-jaksona voi olla järkevä kokeilu.
- oikeusministeriöön voisi luoda kansalaisyhteiskuntaosallistamisen yhteyspäällikön tehtävän. Tämä takaisi tiiviin yhteistyön ja tiedonvaihdon yhteyspäällikön ja oikeusministeriön yhteydessä toimivan kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan (KANE) välillä.

Avoin data

Edellisessä toimintaohjelmassa avoimen datan alle oli myös tekoälyn eettisen hyödyntämisen edistäminen. Käytyjen keskustelujen pohjalta tekoälyn teemojen säilyttäminen avoimen hallinnon työalueiden sisälle on tarpeen.

- datan avaamisen ja turvallisuusriskien yhteensovittamisesta on koottava luotettavaa tietoa ja herätettävä keskustelua sen pohjalta. Venäjän hyökkäys Ukrainaun on herättänyt epävarmuutta siitä, mikä on liiallista datan avoimuutta. Tästä teemasta ei ole käyty riittävän laajasti keskustelua.
- virkamiesten tekemillä katsauksilla, laskemilla ja vaikutusarvioilla on julkisessa keskustelussa aiempaa suurempi painoarvo. Tämä korostaa avoimuutta taustalla olevan datan merkityksestä
- erityisesti hyvinvointialueiden ja kuntien välisen yhteistyön kannalta tärkeää dataa tulee avata ja kiinnittää huomioita siihen, onko oleellinen data käytettävissä strategisia prosesseja varten.
- tekoälyä voi hyödyntää avoimuuden edistämiseksi esimerkiksi laajojen data massojen murskaukseen.
- tiedon ja datan tulee olla kaikkien niiden toimijoiden saatavilla, jotka käsittelevät kulloistakin kokonaisuutta (esimerkiksi yhden ihmisen elämäntilanteen ympärillä olevaa kuten sairastapaus tai työttömyys).
- datan avaamisessa ja tekoälyn hyödyntämisessä tulee panostaa siihen, että ihmiset pysyvät seuraamaan mitä ollaan kehittämässä.
- valtiovarainministeriö voisi tukea poikkiphallinnollisen datan avaamista panostamalla verkostojen rakentamiseen ja toiminnan tukemiseen.
- tutkimusyhteistyötä ja kehitystoiminta avoimen datan ympärillä ovat tärkeitä.
- luottokorttiosojen kohteiden avaamisesta on hyviä kokemuksia kuntatasolla ja tätä tulisi laajentaa.
- järjestöjen tekemä työ voi olla vaikuttavampaa, jos on olemassa pääsy tietynlaiseen dataan esimerkiksi terveydenhuollon kansallisten laaturekistereihin, joissa on tietoa hoidon laadusta, tuloksista ja vaikutuksista.
- valtionyhtiöiden keräämän datan avaamista julkisen hallinnon käyttöön tulee selvittää.
- avointa dataa ja tietoa voi hyödyntää luottamuksen rakentamiseen sekä hyödyntää kannustimena kehittää julkisen hallinnon toimintaa tehokkaammaksi ja poikkiphallinnollisemmaksi.
- on tärkeää tunnistaa, että myös julkisen hallinnon ulkopuoliset toimijat voivat tuottaa avoimen datan käyttöliittymiä, ja tehdä sitä kautta asioita ymmärrettäväksi ihmisille.

Viestintä

Keskusteluissa nousi vahvasti esiin, että viestinnällä, ymmärrettävyydellä ja osallisuudella nähdään suora yhteys toisiinsa. Viestinnällä ja vuoropuhelulla taas on yhteys luottamuksen tasoon. Yleisten mainintojen lisäksi ehdotettiin seuraavia asioita:

- viestinnän selkeys ja ymmärrettävyys on tärkeää ja tätä tulee tukea jatkossakin. Esimerkiksi laajempi äänitteiden ja videoiden käyttö viestinnässä auttaisi saamaan viestejä paremmin perille. Lisäksi on tärkeää myös löytää aina oikeat viestintäkanavat.
- hallinnossa on hyvä tunnistaa, että erilaiset ihmiset hakevat tietoa hyvin erilaisista lähteistä. Esimerkiksi nuorille Tiktok on tiedonlähde, ja siksi hallinnolla pitäisi olla rohkeutta viedä viestijään myös niihin kanaviin, jotka saavuttavat esimerkiksi nuoria.
- viestintämateriaalin toivotaan nykyään olevan mahdollisimman lyhyttä ja havainnollistavaa, jotta lukija jaksaa paremmin ottaa tiedon vastaan. Podcastien ja videoiden koetaan saavuttavan laajemmin yleisöä.
- nettisivujen ja sosiaalisen median kautta viestitetyt asiat jättävät osan väestöstä täysin viestinnän ulkopuolelle, siksi on tärkeä edelleen panostaa myös paperiseen mediaan.
- selkokieleistä viestintää tulisi lisätä, jotta kaikilla on mahdollisuus ymmärtää.
- erityisesti ne yhteisöt, jotka eivät seuraa valtamediaa, ovat erityisen alttiita mis- ja disinformaatiolle. Mis- ja disinformaation torjumisessa yhteistyö median kanssa nostettiin tärkeäksi.
- on tarve löytää keinoja varmistaa, ovatko viestit tulleet luotettavista lähteistä ja rakentaa osaaamista tunnistaa huijausviestejä tai väärää tietoa levittäviä viestejä.
- oikean ja oikea-aikaisen tiedon löydettävyyttä tulee kehittää, jotta väärän tiedon jakaminen vähentyisi.
- viestinnässä hyötyjen ja positiivisen kautta asiasta kertominen koettiin hyödylliseksi
- erityisesti epämiellyttävistä ja ristiriitaisista asioista/päätöksistä tulee viestiä avoimesti. Myös virheistä pitää pystyä viestimään avoimesti.
- päätöksentekoon liittyvien asiakirjojen löydettävyyteen on hyvä panostaa tukemalla mm. kuntia verkkoviestinnän kehittämisessä.
- sosiaalisen median ja uuden teknologian työkaluja voisi käyttää lisäämään tavoitettavuutta, koska asiointi kasvokkain on harvoin mahdollista. Ihmiset tarvitsevat luotettavaa ja selkeää tietoa, jotta ymmärtävät mitä pitäisi tehdä.
- hyvinvointialueiden ja kuntien roolit sekä vastuunjako ovat epäselviä, ja tästä kaivataan erityisesti tietoa.
- kasvokkain tapaamiset ovat tärkeä tapa varmistaa, että viestit saavuttavat kohderyhmänsä.
- kehittämis- ja päätöksentekopolkujen läpinäkyvyys koetaan tärkeäksi, ja siksi toivotaan parempaa tiedottamista päätöksistä ja siitä, mihin toimenpiteisiin tuotettu tieto johtaa (esimerkiksi kansallisten dialogien yhteenvedot).
- hyvällä ja selkeällä viestinnällä vähennetään palvelujen häiriökysynnän määrää, joka on pahimmillaan suuri resurssisyöppö jo muutoinkin haasteellisissa tilanteissa.
- lausuntopyyntöjen yhteydessä voisi kokeilla hyödyntää lyhyttä videota hyödyntämisestä, jossa selitettäisiin mistä on kyse ja mitä lausunnonalla olevalla asialla yritetään saavuttaa.
- viestintävalmiuteen on tärkeä panostaa, kun eri organisaatioilla on oma roolinsa kokonaisuudessa. Toimijoiden yhdessä tekemä ja yhteismitallinen viestintä tukee tai romuttaa käsitystä, että hallinto toimii yhteistyössä (esim. korona-aikana).
- epävarmuus siitä, mitä hallinnossa saa viestiä tai tiedottaa voi turhaan supistaa tiedonvälityksen minimiin.
- erilaisten toimijoiden merkitys yhteiskuntamme kestävyyskannalta on hyvä selkeästi kuvata ja viestiä siitä kansallisesti.
- yhteistyön rakenteiden selkeys ja läpinäkyvyys on oleellista ja siksi niistä viestiminen on tärkeää.
- kaikilla on rooli viestijänä, joten keskustelu siitä, mikä on yhteinen vastuu tiedon kuljettamisessa ja miten se hoituu käytännössä, on tärkeää.
- viestinnän sisältöjen tulee myös mahdollistaa ja avata ajattelua laajoista kokonaisuuksista, jotta kaikilla on mahdollisuus tunnistaa asioiden kytköksiä ja tapahtumien syy-seuraussuhteita.

- tiedon välittämisessä tulee jatkossakin panostaa myös kasvotusten tapaamisiin julkisessa hallinnossa.
- hallinnon kehittämiseen liittyvän viestinnän tulee olla mahdollisimman selkeää, jotta kehittämisen kokonaisuus on ymmärrettävä.
- lainsäädännön vaatimusten toimeenpanon tueksi tarvitaan selkeää ohjeistusta ja dialogeja.
- avoimen hallinnon tiimin rooli viestijöinä ja hyvien käytäntöjen jakajana on merkittävä, ja kannustusta verkostoitumiseen tulee jatkaa. Pienryhmäkeskusteluja voisi järjestää erityyppisten toimijoiden välillä eri teemoista sekä tukea verkostojen syntyä eri teemojen ympärillä.

Luottamus

Luottamuksen vahvistaminen ei ole vain työalue, vaan se on myös päämäärä ja saavutettu vaikutus. Luottamus oli keskiössä monessa keskustelussa. Niissä tunnistettiin luottamusta rakentavia sekä rapauttavia tekijöitä. Keskustelujen pohjalta voi tulkita, että haasteita luottamuksen rakentamisessa on useita. Nämä havainnot vahvistavat käsitystä siitä, että avoimen hallinnon työ on tärkeää yhteiskunnan vakauden näkökulmasta.

- luottamusta yhteiskunnassa tulee rakentaa proaktiivisesti esimerkiksi vahvistamalla keskustelukulttuuria ennestään. Erityisesti kuntien, hyvinvointialueiden ja hyvinvointia edistävien toimijoiden välisen vuorovaikutuksen ja luottamuksen tärkeys nousi esiin useassa keskustelussa. Dialogit erilaisten toimijoiden välillä ovat tärkeitä yhteisen ymmärryksen ja luottamuksen rakentamiseksi.
- ymmärrystä avoimuuden ja luottamuksen yhteydestä toisiinsa voi vahvistaa viestinnällisin keinoin.
- kotoutumisohjelmiin voisi luoda sisältöä avoimesta hallinnosta ja näin herättää luottamusta ja luoda ymmärrystä mahdollisuuksista vaikuttaa ja osallistua yhteiskunnan toimintaan.
- virkamiesetiikasta voisi viestiä nykyistä laajemmin ja näin lisätä ymmärrystä sen eri näkökulmista.
- julkista hallintoa voi kannustaa ja tukea toteuttamaan luottamusarviointeja omasta toiminnastaan ja samalla luoda kansallisen verkoston, jossa jakaa kerättyä tietoa.
- selkeä viestiminen julkisen hallinnon toiminnasta ja palveluista tukee myös luottamuksen rakentumista.
- luottamusta luo se, että hallinnosta tavoittaa ihmisen, joka on läsnä.
- mis- ja disinformaation, eli tahallisen ja tahattoman väärän tiedon, levittäminen on nousussa. Tämän toiminnan tarkoitus on vähentää luottamusta toimijoiden välillä, ja siksi tarvitaan tehokkaita keinoja mis- ja disinformaation tunnistamiseen ja torjuntaan.
- medialukutaitoa tulee vahvistaa, jotta olisimme kaikki vähemmän alttiita vaikuttamiselle. Yhteistyötä voi rakentaa suurimpien mediatoimijoiden kanssa, jotta yhteisymmärrys median roolista yhteiskunnallisena vaikuttajana vahvistuu ja keinoja mis- ja disinformaation torjumiseen löytyy helpommin.
- toiminnan läpinäkyvyys on tärkeää luottamuksen rakentumisen näkökulmasta. Julkiseen hallintoon ei toivota mustia laatikoita, joissa tapahtuvia asioita ei ole mahdollista ymmärtää ulkopuolelta.
- luottamuksen vahvistaminen virkamiesten ja luottamushenkilöiden on tärkeää, jotta yhteistyö heidän välillään toimii parhaalla tavalla.
- Yhteiskunnan juridisoituminen ja tietosuoja kannustavat toimimaan varman päälle. Toisinaan tässä voi kuitenkin tulla ylilyöntejä ja tarpeellinen tieto ei liukukaan eri toimijoiden välillä. Tällä voi olla ikäviä seurauksia erityisesti sote -alalla.
- kiusaamiselle ja epäkunnioittavalle käytökselle ei saa antaa tilaa. Poliittisen tason toiminnalla on iso vaikutus luottamuksen tasoon. Tällä hetkellä kunnissa voi olla esimerkkejä, joissa luottamushenkilöiden toiminta ei rakenna luottamusta yhteiskunnan toimintaan. Tukea parempaan käytökseen tarvitaan kansallista tasolta
- huoli taloudesta ja turvallisuustilanteesta, jos se vielä yhdistyy huonoon viestintään voi rapauttaa luottamusta julkiseen hallintoon.
- Suomen sosiaalisesta pääomasta tulee tehdä laajempaa tutkimusta.

- perussivistävässä koulutuksessa tulee rakentua perusymmärrys julkisen hallinnon eri tasojen organisaatioiden toiminnasta. Samalla on mahdollista vahvistaa ymmärrystä dialogien arvosta.

Julkisuus

- Julkisuuslain yhteneväisten tulkintojen syntyä tulee tukea ja niistä viestiä.
- Verkkojulkisuuden tulkintoja lainsäädännöstä voisi selkeyttää, esimerkiksi sitä, miten kauan pöytäkirjojen tulee olla verkon kautta saatavilla.
- Julkisuuteen, kuten tietopyyntöihin vastaamisen, liittyvät käytännöt eivät ole yhtenäisiä. Vuoro-vaikutuksen sattumanvaraisuutta tulee vähentää.
- Julkisuuslain, tietosuojaan ja datan jakamisen haasteita on hyvä avata, jotta tietojen käsittely kokonaisuutena yksilön parhaaksi olisi mahdollista.

Myös saavutettavuuden ja läpinäkyvyyden tärkeys mainittiin useassa keskustelussa.

Näkemyksiä ja ehdotuksia kerättiin

- 1.-15.12.2022 Nuorten digiraadissa
- tammi-maaliskuussa Diakonissalaitoksen ilmiöasemapilotin kautta 2023
- maaliskuussa valtion, kunnan, maakuntien ja hyvinvointialueiden hallinnolle kohdistetun kyselyn kautta 2019-2023 toimintaohjelman toimeenpanoon liittyen
- Mentimeter-kyselyn kautta, johon tuli 11 yksittäistä ehdotusta
- Ideointilakanan kautta, oli vapaasti ladattavissa oman organisaation käyttöön
- 23.2. Rovaniemellä, jolloin tavattiin edustajia järjestöistä, vammaisneuvostosta ja kunnan johtoa.
- 1.3. Kuopiossa, jolloin tavattiin edustajia vammais- ja vanhusneuvostoista, pitäjäraadista ja Siilinjärven sekä Kuopion johtajia. Lisäksi kirjastossa keskustelimme siellä olleiden ihmisten kanssa.
- 9.3. Tuusulassa, jolloin tavattiin edustajia vammais- ja vanhusneuvostoista, nuorisovaltuustosta, järjestöistä, yhdistyksistä ja kunnan johtajia. Lisäksi uimahallin kahviossa keskustelimme siellä olleiden ihmisten kanssa.
- 13.3. Avoimen hallinnon torilla osana kansalaisjärjestöakatemiaa
- 4.4. Jyväskylässä, jolloin tavattiin hyvinvointialueen, kaupungin ja kansalaisjärjestöjen (ml. Keski-Suomen Yhteisöjen tuki ry) edustajia
- 5.4. Amnesty International
- 11.4. Eurooppalainen Suomi ry
- 12.4. Hengitysliitto ry
- 13.4. Suomen pakolaisapu ry
- 13.4. Pelastakaa Lapset ry, Kide-säätiö, Irti Huumeista ry, Aseman Lapset ry
- 13.-14.4. Turussa, jolloin tavattiin Hyvinvointialueen, Sote-järjestöjen neuvottelukunnan, Turun kaupungin integraatiojohtoryhmän ja Turun vaikuttajaryhmien edustajia
- 17.4. Mieli ry
- 21.4. Omaishoitajaliitto ry
- 21.4. Suomen Romanifoorumi
- 27.4. Kynnys ry
- 27.4. oikeusministeriön saamelaisasioista vastaavat virkamiehet
- 28.4. Greenpeace
- 3.5. Nuorisovaltuutettujen liitto ry